

# RAPPORT RAPPORT

## Utvikling av samarbeidsformer mellom lærerutdanning og skole-/barnehageeier

Fase 1: kartlegging av eksisterende samarbeid

Tony Burner  
Lena Lybæk





**Rapporter fra Høgskolen i Buskerud**

**Nr. 77**

**Utvikling av samarbeidsformer  
mellom lærerutdanning og skole-/barnehageeier**

**Fase 1: kartlegging av eksisterende samarbeid**

**Av**

**Tony Burner  
Lena Lybæk**

**Drammen 2010**

HiBus publikasjoner kan kopieres fritt og videreformidles til andre interesserte uten avgift.

En forutsetning er at navn på utgiver og forfatter(e) angis- og angis korrekt. Det må ikke foretas endringer i verket.

ISBN 978-82-8261-001-8

ISSN 0807-4488

# INNHold

Forord .....	2
1. Innledning .....	3
2. Forholdet mellom teori og praksis .....	4
3. Samarbeid om gjennomføring av studentenes praksis .....	7
3.1. Praksiskoordinatorers synspunkter .....	8
3.2. Rektorenes synspunkter .....	8
3.3. Faglæreres synspunkter .....	10
3.4. Praksisopsummeringer .....	11
4. Samarbeid gjennom prosjekter .....	13
4.1. "Lærende nettverk" .....	13
4.2. "Helhetlig skoleutvikling i et digitalt perspektiv" .....	13
4.3. Bibliotekprosjektet (TPO, leselyst, biblioteket som alternativ arena for læring).....	14
4.4. European Teacher Education for Primary Schools (ETEPS).....	15
4.5. Oppdragskurs: FOKUS Ringerike.....	15
5. Samarbeid med Karrieresenteret .....	16
6. Modell for samarbeid .....	16
6.1. Skolebaserte fellesskap for forskning og læring .....	17
<i>Prosjektets mandat</i> .....	17
<i>Overordnede mål</i> .....	18
<i>Skolebaserte fellesskap for læring og forskning - Delmål</i> .....	18
6.2. Omfang og varighet.....	20
6.3. Roller .....	21
6.4. Finansiering .....	22
6.5. Framdriftsplan 2009-2010 .....	22
Litteratur .....	24
Vedlegg 1 .....	26
Vedlegg 2 .....	28

## **Forord**

Denne rapporten danner grunnlaget for å utvikle et varig samarbeid mellom skoleeier (ved kommunen) og høyskole (ved avdeling for lærerutdanning) som går utover den ordinære praksisavviklingen til lærerstudentene. I skrivende stund har Fase 2 av prosjektet, utprøving og implementering av samarbeidsmodellen, vært gjennomført og evaluert. Arbeidet har munnet ut i en varig partnerskapsavtale mellom skoleeier og høyskole.

Vi vil takke Utdanningsdirektoratet for de midlene prosjektet har fått. En stor takk rettes til deltakerne: rektorer, praksiskoordinator og faglærere ved høyskolen. Agnete Bueie og Janne Madsen har bidratt med konstruktive tilbakemeldinger på rapporten underveis. Videre er vi takknemlige for alle andre bidrag som direkte eller indirekte har gjort at prosjektet har blitt satt i gang.

Drammen, mai 2010  
Tony Burner, prosjektleder

# 1. Innledning

På bakgrunn av NOKUTs evaluering av allmennlærerutdanningen ble det fra departementets side initiert et ønske om å strukturere samarbeidet og utvikle regionale modeller for dette mellom UH-sektoren og skole-/barnehageeier. Modellene skal være systembaserte og institusjonelt forankrede, skissere organisering/ansvarsdeling og bygge på allerede etablert samarbeid. Videre skal ledelsen ved berørte parter være sentrale i prosjektet. Kartleggingen i Fase 1 skal si noe om hva det samarbeides om, hvor i organisasjonen samarbeidet er forankret, hvem som deltar, hvilken gevinst det gir og kostnader knyttet til samarbeidet (Utdanningsdirektoratet 2007). Deretter skal kartleggingen analyseres og modeller for samarbeid utvikles.

Avdeling for lærerutdanning (ALU) har nylig revidert sin FoU-strategi, og hovedsatsningen for perioden 2009-2012 blir ”Teori/praksis: undersøkende og forskende samarbeid i lærerutdanning”. Gjennom denne satsningen ønsker avdelingen å bygge ut og utvikle samarbeidet med praksisfeltet (Lindquist & Lybæk 2009). Samarbeid teori-praksisfelt er et komplekst felt. Den teori og forskning som vektlegges av lærerutdannerne ved høyskolen, oppleves enkelte ganger som irrelevant og fremmed for ”praksisfeltet”. Gjennom å koble FoU-strategi og dette samarbeidsprosjektet, kan man skape arenaer der relasjonen mellom teori (forskning) og praksis kan bedres. Utvikling av modeller for samarbeid, der høyskolen og praksisskolene i tettere samarbeid har ansvaret for studentenes utdanning, der både lærere og lærerutdannere forsker på egen praksis, og der lærere og lærerutdannere observerer, deltar i og veileder på hverandres praksis, vil være viktige bidrag for å styrke relasjonen mellom teori (forskning) og praksis.

Lillejord (2005) problematiserer hva pedagogisk kunnskap egentlig er, og hvorvidt den utvikles på lærerhøyskolen eller i praksisperioden. Det er ikke uvanlig at det verserer myter blant deltakere i ”teorifeltet” om ”praksisfeltet” og vise versa. Det avgjørende spørsmålet, som også må være et mål for dette prosjektet, er å finne ut av hvor vi er og derfra utvikle en modell som tar høyde for at pedagogisk kunnskap verken eies av høyskolen eller av praksisskolene, men heller betinger et komplementært forhold som må pleies og utvikles over tid. Lillejord (2005: 83-84) skriver at ”gjennom dialektiske bevegelser gir praksis næring til teoriutviklingen, mens teori opplyser praksis. Ny kunnskap konstrueres hele tiden gjennom hermeneutiske prosesser som ideelt bidrar til endringer i både teori og praksis”.

Med St.meld. nr. 31 (2007-2008) varslet departementet en klarere nasjonal styring av skolen. I St.meld. nr. 11 (2008-2009) står det at undersøkelser tyder ”... på at avstand og direkte motsetninger mellom høyskolens lærerutdannere og øvingslærere i skolen heller har økt enn det motsatte” (s. 67) og departementet anbefaler derfor ”et nært samarbeid mellom praksisskole og andre lærerutdannere” (s. 68). Prosjektet ”Utvikling av samarbeidsformer” blir omtalt i meldingen (s. 68-69) og likeså bakgrunnen for at et slikt prosjekt er nødvendig. Departementet peker på svake, usystematiske og fragmentariske forbindelseslinjer mellom UH-sektoren og skoleeier og etterlyser et forhold bygd på likeverd, gjensidighet, tillit og

ansvarsdeling (ibid.). Dette samsvarer godt med de sju faktorene Christie (2007: 266ff) mener bør være til stede i ethvert forsøk på å bygge *a community of enquiry*<sup>1</sup>: Dialog og deltakelse, relasjoner, perspektiver og antakelser, struktur og kontekst, klima, hensikt, og kontroll (vår oversettelse). Det er utvilsomt nødvendig å ta med seg disse kjennetegnene/kvalitetene når HiBu og skoleeier foreslår og i neste omgang utvikler samarbeidsformer.

Da vi startet kartleggingen av eksisterende samarbeid mellom HiBu og skoleeier, kom vi fort fram til at det mest stabile og transparente samarbeidet som bedrives er den obligatoriske avviklingen av lærerstudentenes praksis. Dette kan i det store og hele beskrives som et velfungerende samarbeid, både fra høyskolens og fra skoleeiers synspunkt, innenfor de rammer og forståelsesmodeller som har vært ledende innenfor sektoren. Imidlertid gjør spørsmålet om hvem som "eier pedagogisk kunnskap" og en generell oppfatning av et stort sprik mellom høyskole og profesjon, "teori" og "praksis", at partene i samarbeid må tenke nytt om måter vi samarbeider på, med bakgrunn i nye forståelsesmodeller. Utgangspunktet for en evaluering av eksisterende samarbeidsformer og utvikling av nye var samtaler og møter med involverte parter (praksiskoordinator, utdanningsdirektør, rektorer på praksisskoler, ledelsen ved HiBu). Videre ble det delt ut et spørreskjema til rektorene, der vi etterspør deres synspunkter rundt samarbeidsformer. En annen kilde til refleksjonen rundt praksissamarbeidet har vært praksisoppsummeringer (skriftlige oppsummeringer som gjøres av praksiskoordinator/øvingslærere/studenter etter hver praksisperiode).

To andre samarbeidskanaler vi vil referere til, er samarbeid gjennom prosjekter, oppdragsvirksomhet (f.eks. videreutdanningskurs) og samarbeid med Karrieresenteret. Her har samtaler med deltakere og studier av dokumenter vært sentrale kilder.

ALU ved HiBu er plassert på to campus: Drammen og Hønefoss. Selv om prosjekter gjeldene begge campuser blir nevnt, er hovedfokuset for kartleggingen av samarbeidsformer i første omgang Drammen og Nedre Eiker kommune. Det er imidlertid en målsetting at kunnskaper og erfaringer fra dette området utvides og utvikles til å gjelde flere kommuner og regioner i fylket, inkludert Ringerike-regionen.

## 2. Forholdet mellom teori og praksis

En sentral utfordring i lærerutdanningen er knyttet til forholdet teori og praksis. Som nevnt i innledningen, møter lærerutdanningen stadig kritikk for å ikke lykkes i å skape koblinger mellom teoretisk kunnskap (det akademiske/vitenskaplige) og praktisk kunnskap (den daglige yrkesutøvelsen). NOKUT-evalueringen fra 2006 peker på at man ikke har lykkes godt nok med å få til helheten/sammenhengen mellom praksis, pedagogisk teori og fagstudier i lærerutdanningen. Enten trekker man ikke studentenes praksiserfaringer inn i undervisningen, eller klarer man ikke helt å overføre teori til praksis. I evalueringen sier også studentene at praksis-

---

<sup>1</sup> Definert som en gruppe som ønsker å samarbeide og finne ut av ting ut fra et felles behov, som i sin tur er med på å skape ny kunnskap og forståelse (vår oversettelse).



oppfølgingen er for dårlig, og dermed blir ikke praksis en integrert del av utdanningen, men noe som står litt på siden av den øvrige utdanningen. Evalueringspanelet er derfor tydelige på den utfordringen utdanningen har i forhold til å skape en utdanning der praksis, pedagogisk teori og fagstudier utgjør en enhet. Dette kan gjøres både gjennom organisatoriske og strukturelle endringer av utdanningen og gjennom FoU-arbeidet som gjøres ved utdanningsinstitusjonene (NOKUT 2006a). HiBu har imidlertid fått bedre evaluering mht. forholdet teori-praksis enn mange av de øvrige utdanningsinstitusjonene. Dette kommer fram i det følgende (NOKUT 2006b: 64):

I motsetning til svært mange andre høyskolelærere, fremholder øvingslærere ved Høgskolen i Buskerud at de har god kontakt med høyskolen og er godt orientert om hva studenten har vært gjennom av teori før praksisperiodene. De får også retningslinjer for hva som skal vektlegges i praksisperiodene, samt en perm med oversikt over hva studentene hittil har vært gjennom i praksis. Høyskolens tilsatte sies å være lydhøre overfor praksisfeltet og interesserte i grunnskolen. Øvingslærerne opplever at høyskolen legger stor vekt på god kommunikasjon og informasjon.

Tradisjonell lærerutdanning blir av Donald Schön (1987) karakterisert som teknisk-rasjonell. Den teknisk-rasjonelle modellen for lærerutdanning har vært dominerende i flere tiår, og den synes å styrke sin plass til tross for at den har sine svakheter når det gjelder å koble teori og praksis. Teknisk-rasjonell modell for lærerutdanning er basert på tre implisitte forutsetninger: For det første at teorier hjelper læreren til større profesjonalitet. Videre må teoriene være basert på vitenskapelige studier. Og sist, det er lærerutdannerne som velger ut hvilke teorier man presenterer for studentene.

En viktig innvending mot den teknisk-rasjonelle modellen for lærerutdanning er at studentene i liten grad er i stand til å overføre fra teori til praksis. Studenter kan faktisk også føle seg truet av teorien. Selv om studentene, rent rasjonelt forstår teoriens betydning for praksis, kan de i møte med praksis og klasserommets hverdagslige utfordringer, oppleve at det å anvende teori blir vanskelig. Da kan det være lett å adoptere en nokså vanlig oppfatning – eller kanskje en myte – av lærerutdanningen; nemlig at lærerutdanningen er for teoretisk og dermed lite anvendbar i praksis. Dermed kan gapet mellom teori og praksis økes ytterligere.

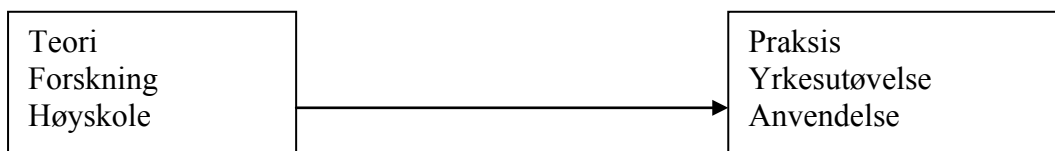
Et alternativ til den teknisk-rasjonelle modellen for lærerutdanning er modellen som Korthagen (2001) kaller den realistiske tilnærming til lærerutdanningen. Denne modellen er basert på et konstruktivistisk læringssyn, der studentene utvikler sine egne kunnskaper gjennom en prosess der refleksjon omkring praktiske situasjoner skaper et behov for læring av teori. Modellen tar utgangspunkt i praksiserfaringer og refleksjoner rundt disse. Gjennom refleksjonene oppstår et behov for teori, og så tilføres den teoretiske kunnskapen som er relevant i den aktuelle sammenhengen. Disse teoriene er ikke nødvendigvis ”de store teorier”; altså de allmenne, lovmessige og kontekstuavhengige teoriene, men heller teorier som er kontekstuelle og personlig relevante.

En stor del av det eksisterende samarbeidet mellom HiBu og praksisfeltet er knyttet til praksisopplæring. Når vi skal utvikle modeller for tettere samarbeid med skoleeier, skoler og praksisfelt, vil det være naturlig å jobbe for å styrke koblingen mellom teori og praksis, for

eksempel ved å se hvordan man kan integrere bedre den opplæring som skjer på campus og i praksis. En realistisk tilnærming, der praksis kommer før teori, kan være aktuell.

For å tydeliggjøre hvilken innflytelse rolle- og ansvarsfordeling mellom høyskole (vitenskapelig tilsatte) og praksisfelt (øvingslærere) har på hvordan forskning oppfattes ”i praksis” kan en ta utgangspunkt i Bauer og Fishers (2007) ulike script. Deres artikkel fokuserer i stor grad på forholdet forsker/profesjonsutøver, og hvorvidt forskning oppfattes relevant og tas i bruk av praksisfeltet. Deres ”scripting perspectives” kan imidlertid også tas i bruk for alle områder for samarbeid mellom høyskole og praksisfelt i forbindelse med lærerutdanning.

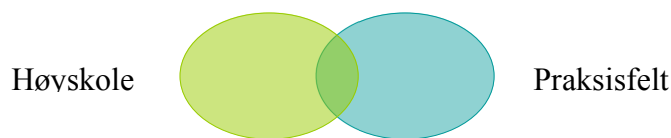
I det tradisjonelle samarbeidet mellom høyskole og praksisfelt har man i stor grad fokusert på to forskjellige arenaer, der den ene tilbyr en ekspertise som den andre mottar.



Figur 1a: Tradisjonelt forhold mellom teori og praksis

I forhold som gjelder forskning og teori får man et script som er slik: 1) Forskning gjennomføres 2) Kunnskap produseres/Teorier utvikles 3) Resultater formidles 4) Resultater tas i bruk/ anvendes. Praksisfeltet blir mottaker av teori som de kan velge å anvende eller se bort fra. Samtidig/synkron kommunikasjon er unødvendig. I forholdet høyskole/praksisfelt, får praksisfeltet på sin side en liknende tilbyderfunksjon (profesjonskunnskap/yrkesutøvelse). Dette er en ekspertise eller kunnskap som kommer studenten til gode i den konkrete praksis og veiledningssammenheng. Denne profesjonskompetansen når imidlertid ikke direkte inn i lærerutdanningen som helhet, der forskeren og den teoribaserte kunnskapen dominerer. Lærerens profesjonskompetanse kommer forskeren til gode, stort sett bare i de tilfeller der han/hun ber om dette i forskningssammenheng. I disse tilfellene er det likevel forsker som innehar en tilbyderrollen, gjennom at han/hun definerer forskningsspørsmål og metoder, og hvilken del av profesjonsutøvelsen som er interessant å bruke.

Bauer og Fischer drøfter gjennom sin artikkel ulike former for samarbeid og avslutter med å foretrekke det de kaller et interaktivt script, der de to arenaene i stor grad smelter sammen i kunnskapsproduksjon og utvikling av teori og praksis:



Figur 1b: Interaktivt forhold mellom teori og praksis

Aktivitetene som finner sted i det overlappende feltet er felles, og inkluderer definisjon av problemstillinger, utvikling av forskningsdesign, analysering av data, ulike handlingsmuligheter: i praksis et rom for samhandling, som resulterer i kunnskapsutvikling, teori-anvendelse og reflekterende praksis for alle involverte parter. Rollefordelingen er ikke tydelig avgrenset som i det tradisjonelle samarbeidet, men vil variere, og alle aktører vil inneha roller både som yrkesutøvere og forskere. I noen tilfeller vil rollefordelingen være av en type der høyskole og praksisfelt har definerte roller i et fast samarbeid. I andre tilfeller vil høyskole og praksisfelt i fellesskap produsere kunnskap og utvikle praksis. I den følgende kartleggingen og analysen vil vi dra vekslers på Korthagen, og Bauer og Fischer.

### 3. Samarbeid om gjennomføring av studentenes praksis

Samarbeidet mellom HiBu og kommunene Drammen og Nedre Eiker dreier seg som tidligere nevnt stort sett om lærerstudenters praksisavvikling. I tillegg til den ordinære praksisen, samarbeides det om følgende:

- GLSM-praksis, en praksisdag hvor andreårsstudenter er ute på en skole og gjennomfører et GLSM-opplegg. Det studentene gjør i praksis, danner utgangspunkt for en oppgave de skriver i etterkant. De får veiledning både av øvingslærer og faglærer på campus i forkant av praksisdagen.
- Fagdidaktiske praksisdager, der studentene er ute på sine praksisskoler og underviser med fokus på ett av deres fag ved høyskolen. Halve dagen er øvingslærerne på kurs eller møte på høyskolen. Antallet praksisdager varierer, men inneværende studieår har studentene hatt to slike dager.
- Skoleovertakelse, der studentene overtar helt en av våre praksisskoler. Normalt har studentene en tredagers skoleovertakelse i første og andre studieår. Skolens ansatte har da mulighet til å arrangere personalseminar eller lignende.

Samarbeidet er forankret hos skoleeierne, dvs. kommunene. Følgende skoler deltar i samarbeidet:

- Barneskoler: Bragernes, Brandengen, Fjell, Krokstad, Skoger, Stenseth og Åskollen.
- Ungdomsskoler: Børresen, Eknes og Killingrud.
- Kombinert barne- og ungdomsskole: Gulskogen.

Kostnader knyttet til samarbeidet er i underkant av 1,5 millioner kroner i året, avhengig av antall lærerstudenter, eller 12000-15000 kroner per student (inkludert PPU). For dette beløpet får den enkelte student i allmennlærerutdanningen en praksisperiode på 7 uker. Studenten har praksis i gruppe, og gjennomsnittlig 20 timer undervisning per uke. Studentene skal få en variert praksisopplæring, i tråd med gjeldende rammeplan og lokal fagplan, som angir mål og progresjon for hvert studieår. I tillegg til undervisning skal studentene ha 10-13 timer veiledning per uke, av øvingslærer/team som har ansvar for studentene i praksis.

### **3.1. Praksiskoordinatorers synspunkter<sup>2</sup>**

Praksiskoordinator i Drammen ble intervjuet angående vedkommendes syn på samarbeidsmodeller. Ifølge praksiskoordinatoren fungerer det nåværende samarbeidet veldig godt. Det vedkommende imidlertid kan tenke seg innenfor en modell for varig samarbeid, er:

- Forelesninger for øvingslærere (fagdidaktiske dager kan kanskje brukes til dette) og forelesninger fra praksisskolene, altså en mulighet for møtet mellom teori og praksis.
- Mer praksis i den forstand at faglærer<sup>3</sup> avtaler med den enkelte skole og tar med seg studentene dit utenom den ordinære praksisperioden.
- Oppfølging av nyutdannede lærere ivaretas pr i dag av HiT og HiVe, men fra høsten 2009 skal HiBu også inn i dette arbeidet.

### **3.2. Rektorenes synspunkter**

Denne delen av rapporten tar for seg ekstern kartlegging. På et rektormøte for rektorer i Drammen og Nedre Eiker, ble det delt ut et spørreskjema (se vedlegg 1). Rektorene ble kort informert om formålet med undersøkelsen og ble forsikret full anonymitet. Det var 11 rektorer til stede, og av disse var det 9 som svarte, altså en svarprosent på over 80.

På spørsmål om HiBus oppfølging av praksis, er rektorene samstemt positive. Imidlertid er det flere (nesten halvparten) som skriver at faglærers rolle i samarbeidet om studentenes praksisavvikling er uklar. En av dem skriver at ”faglærer ikke er helt interessert i/motivert for besøket”. Dette er et viktig punkt som må tas på alvor når høyskolen skal styrke sitt samarbeid

---

<sup>2</sup> Ideelt sett burde studenter og øvingslærere også blitt spurt om deres synspunkter omkring samarbeidet med HiBu. Det som imidlertid danner grunnlaget for denne rapporten er i denne omgang praksiskoordinatorers, rektorenes og faglæreres synspunkter, i tillegg til dokumenter, så som NOKUT og praksisoppsummeringer.

<sup>3</sup> I denne rapporten brukes *faglærer* om lærere på høyskolen og *øvingslærer* om lærere ute på skolene.

med skoler i regionen. Hensikten med praksisbesøk og faglærers rolle under praksisavviklingen må klargjøres ytterligere, både i fagplanene og som informasjon til praksisskoler og studenter. Det faglige ansvaret for praksisavviklingen er per i dag ikke godt nok definert, noe både skolene og HiBu må jobbe sammen for å finne ut av.

Hvordan kan læreres/skolers kompetanse dras nytte av i lærerutdanningen på HiBu? Det som går igjen i svarene fra rektorene, er spisskompetanse, altså at høyskolen skaffer seg oversikt over hvilke spisskompetanser lærerne på de ulike skolene i regionen besitter (leseopplæring, klasseledelse, kontakt hjem-skole, GLSM er områder som blir nevnt), og i neste omgang bruker disse lærerne i undervisningen på campus.

Hva er det så HiBu kan bidra med i skoleutvikling, spurte vi rektorene. Svarene her var veldig like svarene på spørsmål to. Her ønsker skolene å få en oversikt over hva høyskolen har kompetanse på, slik at de kan benytte HiBu til faglig påfyll/oppdatering/veiledning og etter- og videreutdanning. Det er en som skriver: ”I vår kommune legges det relativt stor vekt på etterutdanning, men her brukes gjerne HiO... flott om HiBu kunne komme på banen her!”. Områder som norsk som andrespråk, menneskerettigheter og spesialpedagogikk blir nevnt. Det er interessant å merke seg at HiBu har tilbudt alle disse emnene inneværende år. Det kan synes som om høyskolen har et klart forbedringspotensial her mht. informasjon til skolene om kurs og emner. Videre bør man se på hvordan høyskolens fagportefølje kan bedre tilpasses eksterne studenter (lærere i full jobb). Rektorene nevner i tillegg et ønske om å benytte seg av høyskolens forelesere til enkeltforelesninger (for eksempel i basisfag), gjerne på planleggingsdager eller kveldsmøter. Mindre/avgrensede prosjekter er også en annen mulighet som nevnes.

Spørsmål fire (Vedlegg 1) var nok litt utydelig. I ettertid ser vi at det spørsmålet kunne med fordel ha vært klarere. Det kan være årsaken til at det bare var tre rektorer som svarte på det spørsmålet. FoU-prosjekter og aksjonsforskning ble nevnt. Faglærere ved høyskolen må i større grad ut i praksisfeltet og forske sammen med praktiserende lærere (se punkt 4.3). Erfaring fra aksjonsforskning har vist oss viktigheten av å klargjøre rollene til de ulike aktørene før prosjektet tar til, jf. aksjonsforskning og aksjonslæring. En av rektorene skrev noe veldig interessant på dette spørsmålet: ”Tematikken bør være praksisnær, og ut fra skolens behov. Vi bør få bli med på å definere hva som skal fokuseres på” og at ”det ikke bør gå for lang tid fra start til slutt i prosessen”. Vellykkede prosjekter er ofte prosjekter hvor aktørene føler et eierskap til prosjektet, og for å gjøre det, må de sammen være med og bestemme hensikten, rammen, forløpet osv.

Neste spørsmål dreier seg om hvilke(t) samarbeid skolen har med HiBu (bortsett fra praksisavvikling). Skoleovertakelse, fagdidaktiske dager, prosjektet ”Lærende nettverk” (se 4.1), bibliotekprosjektet (4.3), ”Gi rom for lesing”-prosjektet, to lærere som har forelest på HiBu i GLSM-faget og videreutdanning er det rektorene skriver om. De involverte synes at dette samarbeidet fungerer godt (5b). Det faglige utbyttet gjennom å delta i ”Lærende nettverk” har vært stort, men det skyldtes nettverkssamarbeid i kommunen. Samlingene på fylkesbasis gav også godt utbytte, men koblingen til høyskolen var mangelfull. Den var ikke-eksisterende,

skriver en av rektorene. På spørsmål 5c spurte vi hva de ville ev. skulle være annerledes gjort i det allerede eksisterende samarbeidet. En av respondentene skriver: ”Det måtte være å ønske at alle høyskolelektorene fikk erfaring med ”Skolen i dag”, i praksis, slik at teorien kunne formidles mer praksisnært”. Som det ble skrevet innledningsvis, er det en ting at studenter oppfatter en diskrepans mellom høyskolen (teorifeltet) og praksisskolen (praksisfeltet), men at også lærere ute i skolene kan føle at forskere de samarbeider med er for lite praksisnære, bør kanskje sees på/diskuteres nærmere. Vi trenger utvilsomt både teorien og praksisen. Men hvordan kan skole og lærerhøyskole, for å bruke et av rektorenes uttrykk, ”gå hånd i hånd”? Er det virkelig slik som denne rektoren referert til ovenfor beskriver det, eller er det heller myter det er snakk om (se diskusjonen under punkt 1: Innledning).

Andre interessante svar som går på samarbeidet mellom høyskolen og skolene i regionen var:

- Bytte lærere (kostnadsfritt). Hospitere.
- Lærerstuderer kan få flere timer praksis gjennom å være leksehjelpere.
- En modell der en student møter en lærer gjennom et helt år.
- Skal man legge opp til et samarbeid, må begge parter ha noe å bidra med.

### **3.3. Faglæreres synspunkter**

Spørsmålene som ble stilt rektorene ble brukt som grunnlag i utformingen av spørreskjemaet som ble delt ut til faglærere ved HiBu. Spørreskjemaet ble delt ut på avdelingsmøtet i april 2009 og også sendt ut på e-post. 17 av 25 faglærere svarte, dvs. en svarprosent på 68.

Når det gjelder spørsmål 1 om samarbeid med praksisfeltet (se Vedlegg 2), svarer et flertall at det fungerer godt eller greit. En som skriver at ”øvingslærer mangler faglig kompetanse”; to som skriver at ”øvingslærer kunne tilrettelagt bedre for praksisbesøk”; en som skriver at studenter, faglærer og øvingslærer har ulike forventninger til praksisbesøk; en som skriver at rollene er godt avklart; to som skriver det motsatte, altså at innholdet i besøket og faglærers rolle er uavklart; en som skriver at det er altfor små muligheter til å knytte sammen fag på høyskolen og praksis. De andre kommenterer ikke hvordan samarbeidet fungerer, men beskriver hva de legger i det. Interessant nok forbinder alle respondenter, med unntak av en, samarbeidet om studentenes praksisavvikling med praksisbesøk. Dette viser tydelig behovet for å utvide samarbeidet med praksisfeltet.

Hvordan kan man benytte seg av hverandres kompetanse? (spørsmål 2). To stykker svarer hospitering av faglærere på skoler som en mulighet; fem svar går ut på at skolene kan gjesteforelese for studenter om det de er gode på; to nevner felles FoU-prosjekter; to ønsker å la øvingslærere komme på forelesninger; to nevner videreutdanningskurs; en sier at man først og fremst bør ha kjennskap til hva den andre part driver med; fire stykker skriver om kurs for øvingslærere (en skriver ”i temaer som refleksjon, variasjon av undervisning og kriterier for vurdering av undervisning”, altså ikke den tradisjonelle kursingen i veiledning, som vi allerede har); en annen skriver ”trekke inn øvingslærere i forbindelse med utforming av

fagplaner”; to stykker kan tenke seg møtearenaer der faggrupper med faglærere og øvingslærere møtes og drøfter ulike prosjekter, behov, kompetanse (”fagdidaktisk verksted”); en mener at praksis bør organiseres slik at både øvingslærer og faglærer på høyskolen veileder lærerstudentene (”da vil man sikre at høyskolen er tett knyttet til det som skjer i praksis og at det samtidig kan etableres høyere grad av sammenheng mellom teori og praksis; praksis bør være et fag, ikke en ”happening”); og til slutt er det en som ønsker en tydeliggjøring av hva praksis skal føre til.

På spørsmål om hva HiBu kan bidra med i skoleutvikling (spørsmål 3), fikk vi følgende svar: FoU-prosjekter, kurs, kveldsundervisning, faglærere må være oppdatert på ”dagens skole”, få avlagt tid til å reise rundt på skoler, der lærerne på praksisskolene jobber i prosjekter HiBu har kompetanse på, arenaer der vi utvikler planer for FoU-prosjekter sammen, delta i kartlegging av et ståsted og evaluering av skoleutviklingsforløp (”kartleggingen vil gi skolene et grunnlag for å velge fokus for skoleutviklingen og evalueringen vil si noe om hvor langt man har kommet”).

På de neste spørsmålene var det ikke mye data å innhente. De fleste skrev enten ingenting eller gjentok punkter som har vært referert til tidligere. Det som generelt kan sies, er at flere faglærere ved HiBu uttrykker et behov for å utvikle et tettere samarbeid med praksisfeltet. Det var bare fire som svarte at de samarbeidet med praksisfeltet utover studentenes praksis-avvikling (spørsmål 5). Noen nevner viktigheten av likeverdige representanter, gjensidighet og regelmessighet i et tettere samarbeid, andre nevner hvor viktig det er å ikke gape for høyt mht. samarbeid med hele skolen, men heller konsentrere oss om å utvikle samarbeidet med 2-3 øvingslærere ved hver skole, og noen skriver om utfordringen med å involvere lærerstudenter i et samarbeid med praksisfeltet. Lærerutdanningen har generelt hatt liten tradisjon for å involvere studentene i FoU-arbeid (jf. NOKUT-evalueringen), så en modell under punkt 6 vil måtte ta høyde for denne utfordringen. I ALUs FoU-strategi finner vi følgende overordnede hensyn: ”Forskningsaktivitet ved avdelingen skal *bidra til at studentene får kontakt og erfaring med forsknings- og utviklingsarbeid* slik at de får en reflektert holdning både til forskningens betydning for egen utdanning og for fremtidig utviklingsarbeid i grunn- og videregående skole”.

### **3.4. Praksisoppsummeringer**

Etter hver praksisperiode møtes praksiskoordinator, øvingslærere og noen faglærere og oppsummerer praksisperioden. Praksiskoordinator skriver et referat fra møtet, der hun oppsummerer studentenes evalueringer av praksis (skriftlig tilbakemelding fra studentene), og deretter oppsummerer det viktigste fra møtet. Gjennomføring av praksisbesøk, positive inntrykk fra perioden, problematiske forhold er eksempler på deloverskrifter i rapportene. Vi fikk tilgang til praksisoppsummeringer f.o.m. våren 2006. Det var ikke arkivert praksisoppsummeringer fra perioden før våren 2006.

Det som er interessant for dette prosjektet, er å finne ut av hva som har fungert godt i samarbeidet mellom HiBu og praksisskolene og hva som har fungert mindre godt.

Samarbeidet ser ut til å være meget vellykket når faglærer fra HiBu tidlig tar kontakt med øvingslærere for å planlegge praksisbesøket, og ikke minst når faglærer setter av god tid til selve besøket. Disse to faktorene er gjennomgående i nesten alle rapportene. Vi vet at det er svært varierende hvordan samarbeidet mellom faglærere og øvingslærere er mht. de punktene nevnt ovenfor. Ved å skape og utvikle et tettere samarbeid med praksisfeltet som går utover bare lærerstudentenes praksisavvikling og ved at HiBu definerer klarere hensikten og rammene rundt lærerstudentenes praksis, vil man forhåpentligvis oppnå en bedre kvalitet på teori-praksis-forholdet. I en av rapportene skriver praksiskoordinator følgende: ”Koblingen mellom teori og praksis er et stadig tilbakevendende tema, og her kan også øvingslærere bidra til å vise at teori danner et nyttig fundament for praksis” (jf. diskusjonen rundt teori-praksis under punkt 6).

I samtaler med studenter og øvingslærere, også i møter med representanter fra Drammen kommune, kommer det Unneland (2008: 21) kaller en ”vedvarende maktkamp mellom teori og praksis” til uttrykk. Det vil si, spørsmålet om hvem som kan si noe relevant om praksis, og hvorvidt det som presenteres av pedagogisk og annen teori i lærerutdanning er relevant for yrkesutøvelsen. Studenter og representanter fra ”praksisfeltet” opplever at nyutdannede lærere kommer uforberedt til mange av utfordringene og arbeidsoppgavene de møter i yrkesutøvelsen. Men denne ”drakampen” mellom høyskole og praksisfelt handler om noe mer enn dette, det handler også om hvem som eier kunnskap om læring og utøvelse av læreryrket. Så lenge man tenker praksis og teori (eller praksisfelt og høyskole) som to adskilte sfærer som i liten grad samarbeider, vil denne opplevelse av utdanningens manglende relevans på den ene side, og opplevelse av undergraving/motarbeidelse og teoriforakt på den annen side vedvare. I sin artikkel bruker Unneland Tone Kvernbekk for å understreke det symbiotiske forholdet som bør eksistere mellom teori og praksis, nemlig at praksis ideelt sett skal bidra til å utvikle analytiske ferdigheter. Studentene skal trenes i selv å skape den relevans de etterspør ved å anvende den teoretiske kunnskap de tilegner seg gjennom studiet i reflekterende og analytisk tilnærming til egen praksis. Problemet lærerutdanningen står overfor kan derfor hevdes å ikke være manglende relevans, men forventingen om at kunnskap og teori skal kunne ”omsettes direkte i handling i yrkesfeltet.”

Dagens samarbeidsformer mellom høyskole og praksisfelt er ikke av en slik art at denne reflektive og analytiske praksis skal kunne utvikles i forhold til teoretiske perspektiver i utdanningen. Høyskolen har mer eller mindre ”outsourced” en viktig del av profesjonsutdanningen til skoleeiere og øvingslærere, og dermed i stor grad gitt slipp på sin innflytelse over den delen av utdanningen der teorianvendelse faktisk forekommer. Denne overlattelsen av ansvar for praksis kan tilsynelatende være uttrykk for en stor anerkjennelse av øvingslærernes kompetanse. Den kan imidlertid også fungere både som en ansvarsfraskrivelse og som en faktisk nedvurdering av praksisfeltet som læringsarena. For det første er sammenhengen mellom fag, teori og praksis ytterst vanskelig å tydeliggjøre dersom ansvar for innhold og vurdering av praksis er overlatt til praksisfeltet i sin helhet. Selv om høyskolen har utviklet en praksisplan som formulerer målsettinger for studentens læring, er forholdet fag/praksis ytterst lite reflektert i denne planen. Høyskolen organiserer møter mellom faglærere og øvingslærere i forkant og etterkant av praksisperioder, men disse møtene har i liten grad fokus



på innhold i undervisning på den ene side og praksisopplæring på den annen side. Møtene fungerer som evalueringsmøter og gir rom for informasjonsutveksling, men gir lite rom for gjensidig planlegging og vurdering. Da ingen høyskoletilsatt har det formelle overordnede *faglige* ansvar for praksis, er vurdering av praksis i sin helhet er overlatt til øvingslærer. Samtidig er praksis ikke studiepoengsbelagt. Til sammen bevirker dette at praksis blir et ”vedheng” til utdanningen. For å motvirke dette, bør høyskolen i større grad ”ta tilbake” ansvar for den viktige delen av utdanningen som praksis utgjør. Samtidig må ”praksisfeltet” i større grad få innflytelse på de delene av utdanningen der de tradisjonelt har hatt liten innflytelse. I det store og hele innebærer dette en større deling av ansvar mellom høyskole og praksisfelt, både med hensyn til innhold i utdanningen, hvilke spørsmål og problemstillinger som berøres, og hvordan teori anvendes i praksis. Med tanke på forpliktelser om forskningsbasert undervisning, vil forskning og utvikling komme både høyskole, studenter og praksisfelt til gode.

## **4. Samarbeid gjennom prosjekter**

I denne delen av rapporten vil sentrale prosjekter som HiBu er med i bli nevnt. Kildene har vært dokumenter fra HiBus arkiv, slik som underskrevde kontrakter og tildelingsbrev, og samtaler med noen av de involverte deltakerne.

### **4.1. ”Lærende nettverk”**

Fra HiBu, som har koordineringsansvaret, var Kristin Barstad inne på dette prosjektet. Rapportering om nettverksarbeidet gjøres til ITU (v/UiO), som videre rapporterer oppover i systemet, dvs. til Utdanningsdirektoratet/Kunnskapsdepartementet. Hensikten med nettverket er kompetanseutvikling og kunnskapsdeling rundt IKT-basert undervisning. Skoleåret 2008/2009 deltok følgende kommuner og skoler: Lier kommune med Sylling skole, Nedre Eiker kommune med Krokstad og Åsen skole og Ringerike kommune med Tyrstrand, Hallingby og Hov skole, i tillegg til Buskerud fylkeskommune med Hønefoss og Ringerike vg skole. Grunnet diskontinuitet i relasjonene mellom samarbeidspartene, har ikke dette prosjektet ifølge koordinatoren fungert optimalt. HiBu skulle fått tildelt kr 215.000 for skoleåret 2008/2009, men siden nettverksarbeidet ikke har blitt gjennomført som planlagt, har høyskolen fått tildelt kr 108.000 for det videre arbeidet.

### **4.2. ”Helhetlig skoleutvikling i et digitalt perspektiv”**

Janne Madsen ved avdelingen er inne på dette prosjektet. Avtalen er mellom HiBu og Øvre Eiker kommune. Oppdraget gjelder fram til 31. juli 2009 og omfatter møter, samlinger, veiledning og forelesninger for lærergrupper og også grupper på ledernivå. Prosjektet startet opp med at HiBu og kommunerepresentanter fra Øvre Eiker og Lier sammen skrev søknad til direktoratets program *Fra ord til handling*. Søknaden var altså et produkt av hva kommunene hadde ønske om å satse på, hva Hibu kunne tilby og rammene for programmet. HiBu har hatt

rollen som prosjektleder (først ved Eldar Dybvik, senere ved Janne Madsen). Øvre Eiker har hatt ansvaret for økonomi. Dette har lagt rammene for samhandlingen. HiBu har hatt stor innflytelse på fremdriften, men skolene har selv hatt stor innflytelse på innholdet i prosjektet. Ifølge prosjektleder har ikke samhandlingen vært annerledes enn det hun tidligere har vært med på som prosjektleder. Hun mener dette er en form som egner seg godt til en kombinasjon av aksjonslæring på skolene og aksjonsforskning som strategi for høyskolen. Det er ikke avsatt forskningstid i prosjektet, men selve arbeidet (det vil si deltakelsen i prosjektet) har ført til data som hun ved hjelp av FoU-midlene har supplert med ytterligere observasjon og intervju og dermed fått mulighet for å skrive tekster om dette prosjektet. Dette er en fordel for både prosjektet, her ses det som formidling av resultatene, og for HiBu, her regnes det som forskning. Kort sagt kan man da si at et felles prosjekt gir høyskolen tilgang til praksisfeltet og gir skolene tilgang til kompetansen som høyskolen besitter.

### **4.3. Bibliotekprosjektet (TPO, leselyst, biblioteket som alternativ arena for læring)**

Prosjektleder: HiO v/Joron Pihl

Deltakere fra HiBu: Janne Madsen, Kirsten Piltingsrud, Agnete Bueie og Anne Øierud.

Deltakere fra skoler: Åssiden og Fjell i Drammen.

Andre samarbeidspartnere: Folkebiblioteket i Drammen (inkludert filialen på Fjell).

Prosjektet *Multiplisitet, Myndiggjøring, Medborgerskap. Inkludering gjennom skolebiblioteket som læringsarena* startet opp høsten 2007 og skal gå fram til 2011. Dette er et forskerinitiert prosjekt der to grunnskoler, et folkebibliotek og forskere fra to lærerutdanningsinstitusjoner deltar. Prosjektet er et forskningsbasert skoleutviklingsprosjekt, med aksjonsforskning som metode. Hensikten med prosjektet er endring av pedagogisk praksis.

Prosjektet er et forskningsbasert skoleutviklingsprosjekt utviklet fra en hypotese om at samarbeid på tvers av profesjoner (lærere – bibliotekarer) kan være et viktig bidrag til å realisere viktige mål i Kunnskapsløftet, særlig tilpasset opplæring.

Sentrale problemstillinger i forskningsprosjektet er følgende:

- Hvordan kan inkluderende undervisning utvikles gjennom systematisk samarbeid mellom lærere, bibliotekarer og forskere?
- På hvilke betingelser kan samarbeid mellom skolen som en høy-intensiv arena og biblioteket som en lav-intensiv arena bidra til 'literacy', myndiggjøring og medborgerskap?

Sentralt i prosjektet står tilpasset opplæring og det å utvikle elevenes literacy (lese- og skrivekyndighet). Det er også viktig å gi elevene i prosjektet et forhold til biblioteket som sted, slik at dette er noe de vil bruke aktivt senere i livet. Biblioteket og skolen har en del felles oppgaver, og gjennom samarbeid mellom bibliotek og skole, kan man utnytte de

mulighetene som ligger i biblioteket som en supplerende læringsarena, og den kompetansen lærere og bibliotekarer har, kan utfylle hverandre.

Prosjektet startet med en kartleggingsfase, og er nå inne i intervensjonsfasen, der ulike tiltak settes i gang og følges av forskere. Erfaringene fra prosjektet så langt, er at det tar tid å utvikle et prosjekt slik at det er forankret hos alle involverte. Når denne forankringen er på plass, oppleves prosjektet som positivt hos involverte parter, og nå ser man at en del av tiltakene som er satt i gang, begynner å vise seg å være vellykket. Slike prosjekter er, når man klarer å etablere gode samarbeid, en vann-vinn-situasjon for involverte parter. Høyskolen kommer tett innpå praksisfeltet, og får styrket sin kontakt med praksis, noe som i neste omgang kan gi bedre undervisning på campus. Det ligger også muligheter for å involvere studenter og jobbe med forskningsbasert undervisning. Skolene som deltar, framhever som positivt at de får inn ekspertise fra høyskolen (i utgangspunktet uten kostnader, men prosjektet medfører en del ekstra utgifter som må dekkes av skolens budsjett). De synes også det er en kvalitetssikring at noen kommer inn utenfra og går i dialog om skolens pedagogiske praksis. For biblioteket er det også en mulighet for å styrke samarbeid med skolene, lære mer om skole og bidra med kunnskap om hvordan biblioteket kan være en viktig ressurs for skolen. Om prosjektet lykkes, vil biblioteket få brukere av biblioteket også etter endt prosjekt.

Det som kan være utfordringene i et slikt prosjekt, er for det første at det tar tid å utvikle prosjektet slik at det forankres hos alle deltakerne. Det er brukt relativt mye tid på dette. En utfordring for involverte lærere og bibliotekarer er knyttet til tid/ressurs til å jobbe med prosjektet. Det søkes å integrere arbeidet med prosjektet i det ordinære skolearbeidet, men noe ekstra arbeid kreves av lærerne. Tilsvarende for bibliotekar og skolebibliotekar; det kan være vanskelig å finne ledig tid samtidig som man skal ivareta alle andre oppgaver man har.

#### ***4.4. European Teacher Education for Primary Schools (ETEPS)***

Dette er et internasjonalt prosjekt og Norge er representert ved HiBu og Kristin Barstad. Kontrakten er inngått med University College Sealand i Danmark. De andre deltakerlandene er Tsjekkia, Tyrkia, Sverige, Danmark og Nederland. Prosjektperioden er 2007-2009 (avsluttes september 2009). Målet er å utvikle en så transparent lærerutdanning for barneskolelærere som mulig, slik at lærere og lærerstudenter lettere kan dra på utveksling i de respektive landene.

#### ***4.5. Oppdragskurs: FOKUS Ringerike***

Det er signert kontrakt mellom avdelingen og Buskerud fylkeskommune for videreutdanningskurs, for eksempel i karriererådgivning. Det samme er gjort mellom Ringerike kommune og HiBu i forbindelse med videreutdanning i naturfag. Inneværende år har Høgskolen i Buskerud deltatt i etterutdanningskurs i lesing for lærere i Telemark, Vestfold og Buskerud. For neste skoleår skal dette etterutdanningskurset videreføres som et 30 studiepoengs videreutdanningskurs. Kurset er initiert av Utdanningsdirektoratet og

administreres av Høgskolen i Telemark, men i et samarbeid med Høgskolen i Vestfold og Høgskolen i Buskerud, slik at hver høgskole er ansvarlig for 1/3 av kurset.

## 5. Samarbeid med Karrieresenteret

Karrieresenteret driver med følgende virksomheter utad:

- Kompetanse- og utviklingsarena for rådgivere/karriereveiledere. I Drammen møtes de en gang i uka og har ellers kompetansedager cirka en dag i måneden.
- Utdanningsvalg: et nytt og obligatorisk fag i grunnskolen. Kontaktlærere blir skolert i forbindelse med dette faget. Ny nasjonal læreplan kom f.o.m. skoleåret 2007/2008. Karrieresenteret har konkretisert læreplanen og den er i bruk i Drammen kommune i dag.
- Nedre Eiker, Drammen, Lier, Røyken og Hurum kommune spleiser på en kompetansestilling innenfor feltet Utdanningsvalg (HiVe).
- HiBu har landets eneste stipendiatstilling innenfor karriererådgivning.
- Leder for Karrieresenteret, Unni Høisøen, er sertifisert innenfor læringsstrategier. Lier vg skole er en skole de utvikler samarbeid med på dette området.

Høisøen ble intervjuet angående samarbeidet med HiBu. Hun ønsker å gjøre samarbeidet med HiBu mer synlig (som omfatter en 20 % stilling). Det er ønske om å ha en fast kontaktperson ved høyskolen<sup>4</sup> (tidligere hadde de Ove Ingvaldstad i 20 % stilling fra VISKOM). Karrieresenteret har mest lyst å ha tilknytning til ALU pga relevansen i fagporteføljen. Men det er viktig å få spesifisert samarbeidsområdet, for eksempel læringsstrategier, veiledning, entreprenørskap eller lignende.

Karrieresenteret er veldig åpen for samarbeid med høyskolen rettet inn mot skoler i regionen.

## 6. Modell for samarbeid

På et av flere møter mellom HiBu og kommunen i anledning dette prosjektet, deltok også et antall rektorer. Møtet fant sted i mars 2009 og var meget produktivt. HiBu kombinerte møtet med avdelingens Forskerforum, et forum der faglærere møtes månedlig og drøfter ulike tilnærminger til forskning og hvor enkeltprosjekter kan presenteres og drøftes. I tillegg til de involverte i dette prosjektet, deltok andre faglærere og ledelsen ved avdelingen, og rektorer og ledelsen i kommunen. Vi presenterte kartleggingen så langt, overordnede mål og rammer for prosjektet, og diskuterte aktuelle samarbeidsmodeller. Partene ble enige om at en samarbeidsmodell bør:

---

<sup>4</sup> Under denne rapportskrivningen er det blitt kjent at en slik person ved avdeling for lærerutdanning på HiBu er tilknyttet Karrieresenteret.

- Være en komplementær modell, dvs. teorifeltet og praksisfeltet må utfylle hverandre
- Føre til bedre læring for alle parter
- Minske ”praksissjokket” hos studentene
- Bidra til skoleutvikling generelt
- Være symbiotisk, dvs. at samarbeidet bør være til fordel for alle parter
- Sørge for god kvalitet av lærere
- Basere seg på likeverd og gjensidig tillit
- Være forankret i ledelsen og starte med en forpliktende avtale
- Ta høyde for utvikling av ny lærerutdanning (jf. St.meld. nr. 11) og gjeldende læreplan
- Føre til økt FoU-produksjon ved ALU

I det følgende vil en slik modell bli presentert. 4. mai 2009 søkte avdelingen Utdanningsdirektoratet om midler til å utvikle denne modellen i Fase 2 av prosjektet: *utprøving og implementering*.

### **6.1. Skolebaserte fellesskap for forskning og læring**

Kartleggingen av eksisterende samarbeidsformer har gitt grunnlag for å søke en dynamisk modell som understøtter prosesser der de ulike aktørenes komplementære kompetanse, kunnskap og ressurser resulterer i kunnskapsutvikling, teorianvendelse og reflekterende praksis i et gjensidig forhold. I samarbeidet skal ”kunnskapsbedrifter” som allerede over en periode har arbeidet med utvikling og læring i organisasjonen støtte hverandre videre gjennom prosesser som ikke er mulig kun innen egen organisasjon.

Modellen er basert på utvikling av (skolebaserte) faggrupper bestående av et team av lærere med en avdelingsleder fra hver skole, tilsatte i forsknings- og undervisningsstillinger ved høyskolen, og studenter. Andre deltakende aktører kan variere, f.eks. representanter fra FAU, elevrådsledere, helsesøster, PPT osv. Faggruppene etableres i en felles prosess, der samarbeidspartenes interesser, behov og målsettinger kommer til uttrykk (se gjennomføring nedenfor). Aktørene i faggruppene fungerer som ressurspersoner ved sin skole. Prosessen i de skolebaserte faggruppene kommer dermed hele organisasjonen til nytte. Fokus i faggruppene vil i første omgang knyttes til Drammen kommunes strategi for Drammensskolen.<sup>5</sup> På sikt vil de kunne organiseres rundt emner knyttet til skolefag/studiefag, og andre profesjonsnære tema.

#### **Prosjektets mandat**

I prosjektet *Skolebaserte fellesskap for forskning og læring* skal de deltakende skolene prøve ut og implementere samarbeid i skolebaserte faggrupper som basis for utvikling av varige partnerskapsavtaler mellom avdeling for lærerutdanning (ALU) ved HiBu og dens partnerskoler.

---

<sup>5</sup> Se mer utfyllende nedenfor.

## **Overordnede mål**

Overordnet mål for prosjektet er å styrke og videreutvikle de deltakende skolene i deres felles ansvar for profesjonsutvikling og læring, knyttet på den ene side til barn og unges læring og utvikling, og lærerutdanning og studenters læring på den andre.

Hver av de deltakende aktørene formulerer i samsvar med dette egne overordnede mål.

HiBu knytter sine overordnede mål til 1. utvikling og gjennomføring av en relevant og profesjonsorientert lærerutdanning, og 2. kunnskapsutvikling og forskning knyttet til avdelingens satsningsfelt. Lærerutdanningen står foran store endringer (jf. St.meld. nr. 11: 2008-2009). HiBu har valgt å arbeide mot å utdanne lærere fra 5.-10. klasse, i tillegg til å uteksaminere PPU-studenter. Målsettingen er gjennom faggruppene å utvikle en praksisnær lærerutdanning med fokus på systematisk refleksjon, profesjonsbevissthet og større grad av integrering teori/praksis.

Som høyskole har HiBu i motsetning til de involverte grunnskolene en forpliktelse til kunnskapsutvikling og forskning. Hovedsatsningen for perioden 2009-2012 er fastlagt i ALUs FoU-strategi: ”Teori/praksis: undersøkende og forskende samarbeid i lærerutdanning”. Ved å knytte samarbeidet med skoleeier opp til forskning, oppnår vi å styrke og øke dette arbeidet.

Drammen kommune knytter egne overordnede mål til sin handlingsplan for skoleutvikling: *Drammensskolen – Norges beste skole*. Handlingsplanen presenterer følgende satsningsområder:

1. Hjem-skole samarbeid;
2. Grunnleggende ferdigheter;
3. Læringsmiljø og klasseledelse, og
4. Ledelse.

Grunnskolene i prosjektet må formulere overordnede mål innenfor et av disse områdene. Handlingsplanen er fulgt opp av en 4-årig prosjektbeskrivelse som gjennom omfattende prosess er forankret hos utdanningsdirektøren, rektorene og avdelingslederne ved skolene. Dessuten er den forankret i fagforeningen som representerer det pedagogiske personalet i arbeidet med prosjektbeskrivelsen og formuleringer av mål, delmål, kjennetegn på måloppnåelse, samt evalueringsmetoder. Lederteamene ved samtlige skoler i Drammen har forpliktet seg i sin lederkontrakt på at tiltakene i prosjektet gjennomføres og evalueres.

## **Skolebaserte fellesskap for læring og forskning - Delmål**

**Etablering av møteplasser:** Teori og praksis kan inngå i samarbeid med ulik status (Korthagen 2001; Kvernbekk 2001). Ytterlighetene kan tolkes slik: Grunnskolens praktikere verdsetter ikke teoretikernes arbeid og tar det i liten grad i bruk som bakgrunn for undervisningen. Høyskolens teoretikere oppfatter praksis som teorifattig og dermed refleksjonsløs. Teoriutviklingen blir derfor forsøkt gjennomført uten samarbeid med praksisfeltet. Vi ser dette som et problem. Lærere og ledelse i grunnskolen har mye praktisk yrkeskunnskap, både taus og eksplisitt (Postholm 2007). Kunnskapen og erfaringene som grunnskolens aktører besitter er basis for utvikling og forbedring. I et samarbeid mellom høyskole og grunnskole vil vi oppnå mer enn ved å stå som enkeltaktører med liten grad av dialog. Etablering av møteplasser er derfor et delmål i dette prosjektet. Deltakerne skal møtes

som likeverdige aktører med ulik kompetanse og ulike innspill. Å etablere og få utbytte av disse møteplassene i utvikling av lærerutdanningen, til utvikling av undervisningen i grunnskolen og til kunnskapsutvikling involverer mange aktører. Faggruppene (se Figur 2) er en måte å etablere disse møteplassene på.

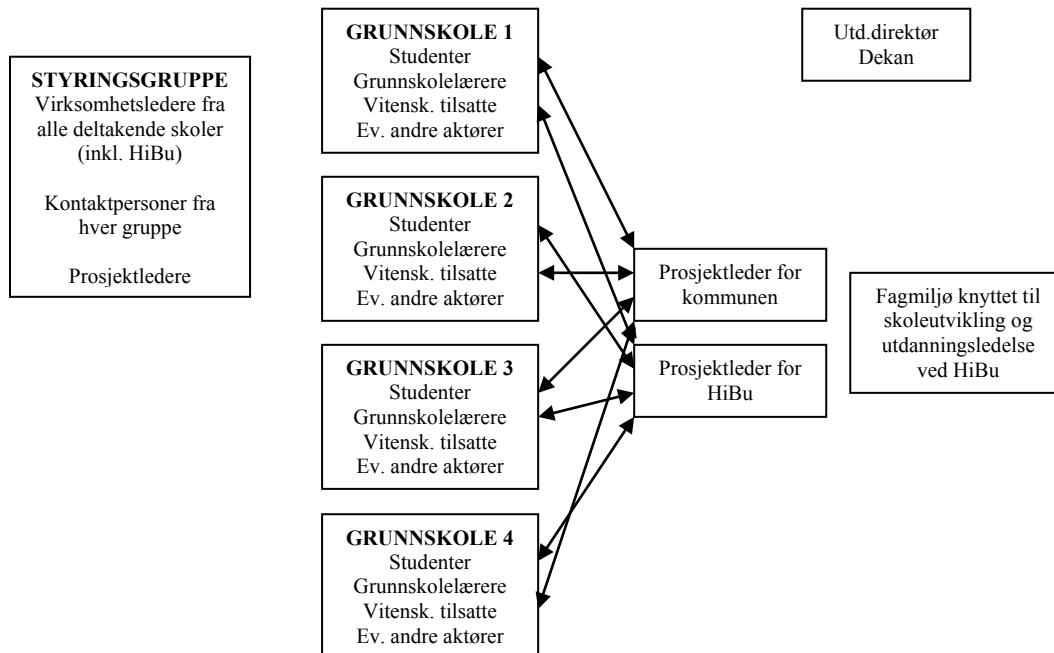
**Utveksling av kompetanse og kunnskap:** Alle de deltagende skolene har de senere årene jobbet med å utvikle institusjonene sine. Når det gjelder undervisning, så utveksler man erfaringer internt i skolen; man kopler erfaringene og man lærer til en viss grad av erfaringene. Det siste steget på læringstrappa er i henhold til Tiller (1999) å knytte erfaringer og teori sammen. Å få med det siste trinnet i trappa vil øke læringsmulighetene. For å nå de overordnede målene (utvikling av undervisningspraksis innenfor fastlagte satsingsområder, utvikling av ny lærerutdanning og forskning) er det i dette prosjektet nødvendig å utveksle kunnskap og kompetanse. Kunnskapen må da gjøres bevisst og eksplisitt for å kunne presenteres og utveksles til andre. Å observere hverandres praksis, reflektere felles om observasjonene og samhandle om endringer gjennom et felles fokus på lærerstudentene, hvis mulig, også observasjon av læreren som rollemodell med tilhørende refleksjon og begrunnelser for pedagogiske opplegg i teoriene, er en del av dette prosjektet.

**Utvikling av ny kunnskap:** Nye relasjoner og endringer i praksis vil også føre til utvikling av ny kunnskap. Skal denne kunnskapen bevisst videreføres og kunne formidles til andre må den formuleres. Den største utfordringen i utvikling av ny kunnskap er kanskje å "fange" den og formulere den. Faggruppens felles refleksjon danner i dette prosjektet en ramme for dette. Så langt det er mulig vil det være en støtte for læringsprosessene om både deltakere fra grunnskolen og fra høyskolen også skriver i forbindelse med refleksjonene sine (Dysthe 2000). Det er også et mål at prosjektet skal generere både forskningsartikler og populærvitenskapelige artikler. Kunnskapen som utvikles skal altså både ha en lokal nytteverdi og formidles til skoler utover de lokale deltakerne.

**Utvikling av praksis og pedagogiske ferdigheter:** Kunnskapen som utvikles skal ha innflytelse på og følger for praksisen som gjennomføres. Deltakernes praksis og pedagogiske ferdigheter utvikles. Dette gjelder både for den daglige undervisning innenfor de fire satsingsområdene i Drammen kommune, undervisningen som gis fra HiBu i tilknytning til lærerstudentenes praksis, og studentenes egen utvikling. Målet er å bedre læringsprosessene og øke læringstrykket for både elever og studenter.

**Den forskende lærer – Den forskende student – Forskeren:** Økt læringstrykk for lærerteam, studenter og elever gjennom observasjon/refleksiv dialog og dialogisk samtale. Studentene inngår som aktive deltakere i et lærerteam over tid. Dermed kan lærerne i temaet fungere som rollemodeller for studentene. Studentene kan komme med tilbakemelding til lærerne. Dermed påvirkes læringsprosessene påvirkes for parter. Observasjon, refleksiv dialog og dialogisk samtale kan anvendes som metode og alle deltakere vil øke kompetansen innenfor disse områdene. Grunnlaget legges samtidig for å kunne ta i bruk aksjonslæring. Da vil det være mulig å systematisere refleksjon over og bruk av både eksplisitt og taus kunnskap. Rollen for HiBu blir da å inngå i et forskningssamarbeid med "den forskende

læreren" og "den forskende studenten" i Drammen. Målet er å øke læringstrykket for både forskere, lærere i grunnskole og på høyskole og for studentene innenfor systematiske strukturerte rammer og legge til rette for felles formidling av kunnskapen som bygges opp.



Figur 2: Skisse over samarbeidsmodell

## 6.2. Omfang og varighet

Prosjektet har en varighet på ett år, skal evalueres og resultere i et varig samarbeid og partnerskapsavtaler basert på evalueringene av modellen i pilotprosjektet. Det etableres en faggruppe på hver av de fire grunnskolene. Prosjektet ledes faglig og administrativt av en prosjektleder fra hver av samarbeidspartene. Disse er ansvarlig overfor henholdsvis utdanningsdirektør og dekan for ALU ved HiBu. Prosjektlederne former sammen med rektorene fra skolen og (pro)dekan ved ALU en styringsgruppe. Prosjektleder fra HiBu er hentet fra fagmiljø knyttet til skoleutvikling og utdanningsledelse ved HiBu. Dette fagmiljøet står til disposisjon som veiledere for de enkelte faggruppene i deres arbeid.

I utprøvelsesåret velges studenter fra tredje og fjerde studieår gjennom intern utlysning. Studentene vil få et deltakerbevis etter fullført studieår og deltakelse i prosjektet. Faggruppene møtes optimalt én gang i måneden. Det første møtet er et felles 2\*3 timer møte for alle deltakere i prosjektet. I dette møtet vil ressurspersoner fra Drammensskolen og fra fagmiljø knyttet til skoleutvikling og utdanningsledelse ved HiBu presentere modeller for profesjons- og prosjektutvikling, verktøy (f.eks. observasjon, systematisk refleksjon, skriving, fortelling, dialogisk samtale) som støtte i læringsprosessen, og prinsipper og metoder knyttet til



aksjonslæring/-forskning. I møtet skal det skapes rom for gruppene, slik at de begynner sitt arbeid med å definere problemstilling, og utarbeide en aktivitetsplan for året. Gjennom året møtes deltakerne til ytterligere felles tre fagdager. Innholdet i disse utformes ut fra gruppenes opplevde behov. Prosjektet avsluttes med en konferanse som både formidler erfaringer og kunnskap som har kommet frem og støtter etablering av varige samarbeid som er resultatet av både Fase 1 og Fase 2. Konferansen skal være åpen for alle skoler i regionen.

Gjennom året følges gruppene arbeid av prosjektleder. Disse har jevnlig kontakt med gruppene gjennom gruppene valgte kontaktperson, og i møter etter avtale med denne. De møter også med en styringsgruppe fire ganger i løpet av studieåret. Prosjektleder gjennomfører to underveisevalueringer av prosjektet i løpet av studieåret (en på høsten og en på våren) for å vurdere prosessen og foreslå mulige justeringer ved behov.

### **6.3. Roller**

Overordnet ansvar ligger hos dekan ved ALU ved HiBu og utdanningsdirektør i Drammen kommune. Herunder hører utarbeidelse av partnerskapsavtale, samt overordnet faglig og administrativt ansvar.

Prosjektledelsen er todelt, og består av en person fra fagmiljø knyttet til skoleutvikling og utdanningsledelse ved HiBu og en prosjektleder fra Drammen kommune. Prosjektlederen er knyttet til prosjektbasen for det overordnede prosjektet i *Drammensskolen - Norges Beste Skole*. Prosjektledelsen har ansvar for å planlegge felles oppstartsmøter, felles fagdager underveis, og avsluttende formidlingskonferanse (sammen med styringsgruppen), prosjekt-faglig veiledning, ansvar for oppfølging og underveisevaluering.

Styringsgruppen består av virksomhetsledere for alle skolene,<sup>6</sup> en kontaktperson fra hver av de ulike faggruppene i tillegg til prosjektledelsen. Deres ansvar er å legge til rette for gruppene arbeid, motivere til framdrift i prosjektet, drøfte og løse ulike problemstillinger som er relevant for alle grupper, sammen med dekan ved ALU/utdanningsdirektør/ev. andre aktører som konsoliderer modellen som utgangspunkt for varig samarbeid mellom aktørene.

Faggruppene består av grunnskolelærer(e) ved den enkelte skole og andre lærere i et team, en eller flere vitenskapelig tilsatte fra HiBu, studenter, og ev. andre aktører. Faggruppene skal fungere som lærende/forskende fellesskap, i en interaktiv modell for læring og kunnskapsproduksjon (jf. Bauer og Fischer 2007). De har ansvar for å utarbeide en aktivitetsplan for sitt arbeid, inkl. definisjon av problemstillinger, felles lesing av litteratur, utvikling av forskningsdesign, analysing av data, drøfting, utprøving og vurdering av ulike handlingsmuligheter i praksis. Gjensidighet og likeverd er en viktig forutsetning for arbeidet i gruppene. Rollefordelingen innenfor gruppen vil variere, og alle aktører vil inneha roller både som yrkesutøvere og forskere. I noen faser av arbeidet vil rollefordelingen kunne være av en type der

---

<sup>6</sup> Rektors deltakelse er sentral for framdrift og tilrettelegging for den enkelte faggruppe, jf. Bjørnsrud 2009: 174-179.

”høyskole”, ”skole” og ”student” har klart definerte roller. I andre faser vil rollene løses opp. Målsettingen er at aktørene i fellesskap produserer kunnskap og utvikler praksis. Arbeidet i faggruppene har utgangspunkt i og knyttes til skolenes regulære virksomhet. Det må være avtalt samarbeidstid innen lærerens arbeidsår for denne type kompetanseutvikling. Møtepunktene i prosjektet må ikke ta tid fra undervisningstiden, siden det er svært vanskelig å skaffe kvalifiserte lærere for vikararbeid. Og innen prosjektet må det ivaretas at elevene i grunnskolen ikke skal tape god undervisning med pedagogen de er tilknyttet i opplæringen.

#### 6.4. Finansiering<sup>7</sup>

	<b>Egenfinansiering Drammen kommune</b>	<b>Egenfinansiering HiBu</b>	<b>Omsøkte midler</b>
Lønn fagpersonale	484 000	650 265	
Vikarutgifter	100 000		
Prosjektveiledning		113 094	
Prosjektledelse	50 000	76 200	
Reiser		40 000	100 000
Kurs,fagdager, formidlingskonferanser			180 000
Innkjøp av faglitteratur og materiell			20 000
SUM	634 000	879 559	300 000

#### 6.5. Framdriftsplan 2009-2010

<b>Dato avsluttet</b>	<b>Milepæl/aktivitet</b>	<b>Ansvar</b>
Utgang juni 09	1. Felles evalueringsmøte Fase 1 med gjennomgang av rapport og planlegging av videre arbeid 2. Utvelgelse pilotskoler 3. Oppnevning prosjektledere	Dekan/prosjektleder Drammen kommune
Utgang august 09	1. Etablering og 1. møte styringsgruppe 2. Utforming aktivitetsplan 3. Godkjenning aktivitetsplan 4. Oppnevning av faggrupper	1. Prosjektledelse 2. Prosjektledelse 3. Styringsgruppe 4. Rektorer/prosjektledelse

<sup>7</sup> For mer detaljer om tallene i finansieringstabellen, vises det til søknad om midler til Fase 2 (4. mai 2009).

Utgang september 09	1. Oppstartskurs 2. Etablering faggrupper 3. Utvikling av aktivitetsplan	1. Prosjektledelse/styringsgruppe 2. Faggrupper 3. Faggrupper
Utgang oktober 09	1. Underveisevaluering 2. Drøfting/justering aktivitetsplan	1. Prosjektledelse 2. Faggrupper
Utgang desember 09	1. Underveisevaluering 2. Fagdag 3. Drøfting/justering aktivitetsplan	1. Prosjektledelse 2. Styringsgruppe 3. Faggrupper
Utgang mars 10	1. Underveisevaluering 2. Fagdag 3. Drøfting/justering aktivitetsplan 4. Utarbeidelse av artikler	1. Prosjektledelse 2. Styringsgruppe 3. Faggrupper 4. Faggrupper
Utgang mai 10	1. Deltakelse/formidling på konferanser 2. Prosjektrapport 3. Partnerskapsavtaler, organisering av varig samarbeid, inkl. vurdering av utvidelse til andre partnere	1. Faggrupper 2. Prosjektledelse, dekan og utd.direktør 3. Dekan/utd.direktør
Utgang august 10	1. Regional formidlingskonferanse 2. Etablering av nye faggrupper og overgang til varig samarbeid	1. Prosjektledelse/faggrupper 2. Prosjektledelse/Dekan/ Utdanningsdirektør

## Litteratur

Bauer, K. og F. Fischer. 2007. "The Educational Research-practice Interface Revisited: A Scripting Perspective." I *Educational Research and Evaluation*, 13/3, s. 221-236.

Bjørnsrud, H. 2009. *Skoleutvikling – tre reformer for en lærende skole*. Oslo: Gyldendal.

Christie, D. 2007. "Building Collaborative Communities of Enquiry in Educational Research". I *Educational Research and Evaluation*, 13/3, s. 263-278.

Drammen Kommune. 2009. *Drammensskolen – Norges beste skole. Handlingsplan for Drammensskolen 2009-2012*.

Dysthe, O. m. fl. 2000. *Skrive for å lære. Skrivning i høyere utdanning*. Oslo: Abstrakt forlag.

Korthagen, F. 2001. *Linking Practice and Theory. The Pedagogy of Realistic Teacher Education*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Kvernbekk, T. 2001. "Erfaring, praksis og teori". I T. Kvernbekk (red.). *Pedagogikk og lærerprofesjonalitet*. Gjøvik: Gyldendal Akademisk.

Lillejord, S. 2005. "Hva er pedagogisk kunnskap? Et eksempel fra praktisk-pedagogisk utdanning". I *Nordisk Pedagogik*, nr. 02, [www.idunn.no](http://www.idunn.no).

Lindquist, H. & L. Lybæk. 2009. Revidert FoU-strategi, Avdeling for lærerutdanning. Intern notat. 8. januar.

NOKUT. 2006a. *Evaluering av allmennlærerutdanningen i Norge 2006. Del 1: Hovedrapport*. Oslo: Nokut.

NOKUT. 2006b. *Evaluering av allmennlærerutdanningen i Norge 2006. Del 2: Institusjonsrapporter*. Oslo: Nokut.

Postholm, M. B. 2007. "Refleksjon - nøkkelen til utvikling i skolen." I *Bedre skole*, 2007 (4), s. 45-49.

Schön, D. A. 1987. *Educating the Reflective Practitioner*. San Francisco: Jossey-Bass.

St.meld. nr. 31 (2007-2008) *Kvalitet i skolen*.

St.meld. nr. 11 (2008-2009). *Læreren: Rollen og utdanningen*.

Tiller, T. 2006. *Aksjonslæring – forskende partnerskap i skolen: Motoren i det nye læringsløftet*, 2. utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Unneland, A. K. R. 2008. “Er det mer praksis som trengs i lærerutdanningen?”. I *Uniped*, 31/3, s. 16-31.

Utdanningsdirektoratet. 2007. Tillegg til tildelingsbrev. Statsbudsjettet 2007 kap. 281 post 01. Prosjekt nr. 82216. Utvikling av samarbeidsformer mellom universitets- og høyskolesektoren og skole-/barnehageeier.

## Vedlegg 1



### Avdeling for lærerutdanning

#### Til rektorer på Høgskolen i Buskeruds praksisskoler i Drammen og Nedre Eiker kommune:

Vennligst svar på følgende spørsmål så godt det lar seg gjøre, og send svarene dine elektronisk til undertegnede innen **mandag 2. februar 2009**. Du kan bare skrive inn svarene fortløpende under hvert spørsmål. Det er veldig viktig at du tar deg tid til å svare disse spørsmålene så grundig og ærlig som mulig, slik at vi får et godt og autentisk bilde av rektorenes synspunkter rundt samarbeidet med høyskolen i regionen. Hensikten med denne undersøkelsen er kort og godt å bygge bro mellom teori og praksis. Det vil bli laget en rapport basert på funnene, og det er viktig å understreke at alle navn på rektorer og skoler vil bli anonymisert.

- 1) Hvordan synes du Høgskolen i Buskerud (HiBu) sin rolle (v/ praksiskoordinator og faglærere) fungerer når det gjelder studentenes praksisavvikling ved din skole?
- 2) På hvilken måte kan læreres/skolers kompetanse bedre innlemmes/dras nytte av i lærerutdanningen på HiBu?
- 3) Hva kan HiBu bidra med i skoleutvikling, og hvilke forutsetninger må ev. oppfylles (for eksempel økonomiske og/eller strukturelle)?
- 4) Hvordan kan lærere og forskere samarbeide for å oppnå en optimal kombinasjon av erfarings- og forskningsbasert undervisning og skolerelatert forskning i lærerutdanningen?

**Hopp til spørsmål 6 dersom skolen din ikke har annet samarbeid med HiBu enn studentenes praksisavvikling. Hopp over spørsmål 6 dersom du svarer på 5.**

- 5) Hvilke(t) samarbeid har skolen din med HiBu, bortsett fra studentenes praksisavvikling?
- 5b) Hvordan mener du samarbeidet fungerer?
- 5c) Hva ville du ev. skulle vært annerledes gjort i samarbeidet?
- 6) Hvordan kan du tenke deg at skolen din kan dra nytte av HiBu i et ev. samarbeid?

6b) Hvordan vil et ideelt framtidig samarbeid se ut?

Til slutt:

7) Er du villig til å ha en samtale omkring samarbeid med HiBu dersom du blir kontaktet – enten som en del av kartlegging (slik som denne undersøkelsen) eller som en del av et mulig samarbeid? Slett de alternativene som ikke passer.

**JA    NEI    VET IKKE**

Ev. kommentarer:

8) Kontaktinformasjon på deg og din skole:

9) Annet:

## Vedlegg 2



### Avdeling for lærerutdanning

#### Til faglærere ved avdeling for lærerutdanning, HiBu

Denne undersøkelsen inngår i en kartlegging av samarbeid mellom høyskolen og skoleeier/praksisfeltet. Vennligst svar på følgende spørsmål så godt det lar seg gjøre, og send svarene dine elektronisk til undertegnede innen fredag 3.april 2009. Du kan bare skrive inn svarene fortløpende under hvert spørsmål. Det er veldig viktig at du tar deg tid til å svare disse spørsmålene så grundig og ærlig som mulig, slik at vi får et godt og autentisk bilde av faglæreres synspunkter rundt samarbeidet mellom høyskolen og skoler/skoleeier i regionen. Hensikten med denne undersøkelsen å kartlegge eksisterende samarbeid mellom høyskolen og skoleeier/praksisfeltet og hvordan dette samarbeidet fungerer. Undersøkelsen er et av flere kartleggingstiltak. Det vil bli laget en rapport basert på funnene, og det er viktig å understreke at alle navn vil bli anonymisert.

10) Hvordan synes du samarbeidet med praksisfeltet fungerer når det gjelder studentenes praksisavvikling? Hva er din rolle i forhold til praksisavvikling, og hvordan er denne rollen definert?

11) På hvilken måte kan læreres/skolers kompetanse bedre innlemmes/dras nytte av i lærerutdanningen på HiBu – og motsatt; hvordan kan HiBus kompetanse bedre innlemmes/dras nytte av i praksisfeltet?



12) Hva kan HiBu bidra med i skoleutvikling, og hvilke forutsetninger må ev. oppfylles (for eksempel økonomiske og/eller strukturelle)?

13) Hvordan kan lærere og forskere samarbeide for å oppnå en optimal kombinasjon av erfarings- og forskningsbasert undervisning og skolerelatert forskning i lærerutdanningen?

**Hopp til spørsmål 6 dersom du ikke er involvert i annet samarbeid med skoler/praksisfeltet enn studentenes praksisavvikling. Hopp over spørsmål 6 dersom du svarer på 5.**

14) Samarbeider du med praksisfeltet utover studentenes praksisavvikling?

5b) Hvordan mener du samarbeidet fungerer?

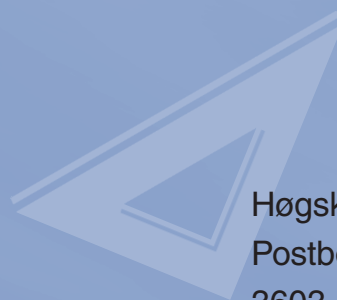
5c) Hva ville du ev. skulle vært annerledes gjort i samarbeidet?

15) Hvordan kan du tenke deg at du som faglærer eller HiBu som lærerutdanningsinstitusjon kan dra nytte av et ev. samarbeid med skoler/praksisfeltet?

6b) Hvordan vil et ideelt framtidig samarbeid se ut?

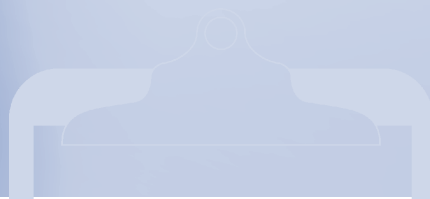
16) Annet:





Høgskolen i Buskerud  
Postboks 235  
3603 Kongsberg  
Telefon: 32 86 95 00  
Telefaks: 32 86 98 83  
[www.hibu.no](http://www.hibu.no)

ISSN 0807-4488



**HØGSKOLEN**  
i Buskerud